

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

"וערלתם ערלתו את פרי"ו" (ויקרא י"ט, כ"ג - כ"ה)

(כג) וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרי"ו, שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. (כד) ובשנה הרביעית יהיה כל פרי"ו, קדש הלולים לה'. (כה) ובשנה החמישית תאכלו את פרי"ו להוסיף לכם תבואתו, אני ה' אלהיכם.

רעיון מרכזי - "ונטעתם כל עץ מאכל" - מצוות נטיעת עצים

את הפסקה - 'ונטעתם כל עץ מאכל' יש לפרש על דרך הפשט, שכאשר יבואו אל הארץ, ויטעו עצי פרי מכל סוג שהוא, אז שלש שנים ראשונות הפרי נחשב לערלה ואסור באכילה. אפשר גם לדרוש, שכאשר יבואו אל הארץ, ישנה מצווה לטעת כל עץ מאכל. אמנם, מובא כאן הפועל בלשון עתיד - 'ונטעתם' ולא בלשון ציווי - 'נטעו'. אך, ניתן לומר, שנכתב בלשון עתיד, כי הפירוש העיקרי הוא על דרך הפשט, שהציווי של ערלה הוא במקרה ויטעו עצי פרי. וכן אומר 'אור החיים' הקדוש: "וכי תבאו אל הארץ וגו' ג' מצות נאמרו כאן, אי ביאת הארץ, על דרך אומרים (כתובות קי): הכל מעלין לארץ ישראל וכו', ב' לנטוע כל עץ מאכל לשבח הארץ, ג' לנהוג שני ערלה".

במדרש 'ויקרא רבה' (פרשה כ"ה פסקה ג') משמע שהציווי הראשון כשיכנסו לארץ הוא לטעת עצים: "ר"י ב"ר סימון פתח (דברים ג) אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לבשר ודם להלוך אחר הקדוש ברוך הוא... וכי אפשר לבשר ודם לעלות לשמים ולהדבק בשכינה... אלא מתחילת ברייתו של עולם לא נתעסק הקדוש ברוך הוא אלא במטע, תחלה הה"ד (בראשית ב) ויטע ה' אלהים גן בעדן, אף אתם כשנכנסין לארץ לא תתעסקו אלא במטע תחלה הה"ד כי תבאו אל הארץ".

ויש להבין, מדוע ה' צריך לצוות על נטיעת עצי מאכל, ומדוע מצווה אותנו לטעת בארץ - 'כל עץ מאכל' שמשמעו לטעת את כל עצי מאכל הקיימים! וכן, הרי חלק מעצי המאכל היו כבר נטועים בארץ, שהרי משה מצווה את המרגלים להביא מפרי הארץ, והמרגלים הביאו מהם. אז מדוע ישנה מצוה לטעת כל עץ מאכל, הרי חלקם כבר נטועים?

נטיעה דווקא ע"י ישראל - ניתן לומר, שלכל פעולה יש את הצד הגשמי שלה, ויש את הצד הרוחני שלה. ובוודאי שגם בנטיעת עצים יש גם את הצד הרוחני. ולכן, אין להסתפק במה שנטעו הגויים, כי באכילת פירות אלו מקיימים רק את הצד הגשמי שבגוף, אך לא את הצד הרוחני. ולכן, יש לטעת מחדש את כל סוגי העצים, בכדי שיתנו גם את הכח הרוחני באדם.

"ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרי"ו"

ציווי זה נראה קצת קשה מבחינה תחבירית. המילים - 'ערלתו' או - 'את פרי"ו' נראים מיותרים. והיה לכאורה יותר מובן אם היה כתוב: 'וערלתם את פרי"ו, או: "וערלתם ערלתו". ונראה, שאי אפשר היה לכתוב: "וערלתם את פרי"ו, כי אז היינו יכולים לחשוב, שהפרי אינו ערלה מעצם מהותו, אלא הוא פרי רגיל וכמו שהיה כתוב - 'את פרי"ו, אלא שהאדם צריך לעשות פעולה כלשהי שקובעת את הפרי לערלה, וכמו שהיה מובן מהציווי - 'וערלתם' שמתייחס לפעולה שהאדם צריך לעשות. ולכן נאמר: "וערלתם ערלתו", ובמילה - 'ערלתו' התורה קובעת שהפרי הוא ערלה, ובציווי - 'וערלתם' מתבקש האדם לעשות פעולה כלשהי. ומהי פעולה זו? 'רש"י' מסביר: "וערלתם ערלתו. ואטמתם אטימתו. יהא אטום ונסתם מליהנות ממנו", אך עדיין לא מבורר כיצד אוטמים את הפירות, והדבר מבואר יותר ב'אונקלוס' שאומר: "ותרחקון רחקא ית אביה", כלומר להרחיק את הפירות.

ונראה להוסיף, שאם היה כתוב: "וערלתם את פרי"ו", היינו יכולים לחשוב מתוך השוואה לערלת האדם, שכמו שלא כל האדם נחשב לערלה אלא יש בו רק חלק קטן הנקרא 'ערלה' ואותו צריך להסיר, כך היינו יכולים לחשוב שלא כל הפרי הוא ערלה, אלא צריך להסיר רק חלק מסוים ממנו. לכן נאמר: "וערלתם ערלתו", והמילה 'ערלתו' עם כינוי הגוף, אינו מיוחס לערלת הפרי אלא לערלת העץ, כי המילה 'ערלתו' מתייחסת לעץ שהוזכר קודם: "ונטעתם על כל עץ מאכל וערלתם ערלתו", והתורה מסבירה מהי ערלת העץ - 'את פרי"ו' ללמדנו, שכל הפרי שלו נחשב לערלת העץ. "את פרי"ו - ועוד אפשר לומר, שאם היה כתוב רק: "וערלתם ערלתו", היינו יכולים לחשוב, שהכוונה גם לעלים או לענפים, ולא דווקא לפירות, לכן התורה מדגישה: "את פרי"ו".

"וערלתם ערלתו את פרי"ו, שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל"

כפילות - לכאורה, ישנה כפילות בפסוק זה, כי לאחר שכתוב 'וערלתם ערלתו את פרי"ו, לשם מה צריך שוב לכתוב - 'יהיה לכם ערלים', והיה אפשר לקצר ולכתוב: "וערלתם ערלתו את פרי"ו, שלש שנים לא יאכל".

בירור חלקי הפסוק - פסוק זה מתחיל בתיאור האירוע: "וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל", ובסופו הציווי: "שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל". ביניהם מופיעה הפסקה: "וערלתם ערלתו את פרי"ו ויש לברר, את משמעות פסקה זו. האם היא קשורה לחלק הראשון של תיאור האירוע, או לחלק השני של הציווי. לפי דברינו לעיל, וכך נראה בפשטות שפסקה זו היא חלק מהציווי. אך יש להעיר על כך ששני החלקים הראשונים של תיאור האירוע מתחילים באות וא"ו החיבור: "וכי תבאו... ונטעתם", ולפי זה גם פסקה זו - 'וערלתם ערלתו את פרי"ו' שגם היא מתחילה בוא"ו החיבור, צריכה להיות המשך של תיאור האירוע. ורק החלק האחרון - 'שלש שנים יהיה לכם ערלים' שמופיע ללא וא"ו החיבור הוא הציווי עצמו.

טעמי המקרא - ועוד, אם נעיין בטעמי המקרא, נראה שהטעם המפסיק - 'אתנחתא' מופיע לאחר הפסקה: "וערלתם ערלתו את פרי"ו, כאילו היא קשורה לחלק הראשון של הפסוק שמתאר את האירוע, ואם פסקה זו היתה חלק מהציווי, היתה ה'אתנחתא' צריכה להופיע לפניו, ולחברה עם הציווי של שלש שנים יהיה לכם ערלים.

"שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל"

יחיד - רבים - יחיד - ויש לשאול, מדוע הפסוק מתחיל ביחיד עובר לרבים ושוב חוזר ליחיד. מתחיל ביחיד - 'יהיה', עובר לרבים -

'ערלים', ושוב חוזר ליחיד - **'יאכלו'**? **'רש"י'** מסביר רק את המילה - **'יהיה'** שבאה ללמדנו, שלא נחשוב שאותו הפרי של ערלה, אם נשמור אותו שלוש שנים, לאחר מכן יהיה מותר לאכול, אלא הוא נשאר בהווייתו, כלומר באיסור ערלה וזה נלמד מהמילה - **'יהיה'**.
'מלבי"ם' מסביר, שלדעת ר"ע כל חלקי העץ הם בגדר ערלה, גם הענפים והעלים, ולכן כתוב ברבים - **'ערלים'**, אך זה לא מסביר מדוע נאמר - **'יהיה'** ביחיד ולא ברבים. **ועוד**, שאם נאמר - **'לא יאכלו'** ומתייחס לפרי, מדוע לא נכתב גם על איסור השימוש בענפים ובעלים?
'לכם ערלים' - **ולכאורה**, שתי מילים אלו מיותרות, כי היה אפשר לכתוב: "שלוש שנים יהיה לא יאכלו", **ועוד**, שסדר המילים נראה שראוי להיות הפוך - **'ערלים לכם'**, כי מקודם יש לכתוב מה יהיו, ורק אח"כ למי יהיו. **ועוד**, שהמילה **'לכם'** וודאי נראית מיותרת, כי ברור שדיני ערלה נתנו לעם ישראל. **ואולי ניתן לדרוש**, שהמילים - **'יהיה'** ו**'לא יאכלו'** מובאים בלשון יחיד כי הם מתייחסים לפרי, שמובא בלשון יחיד - **'את פרי'**. אבל המילים - **'לכם ערלים'** המובאים ברבים, אינם מתייחסים לפרי אלא לבני ישראל, ולכן קודם מודגש **'לכם'** ובא לרמז שעם ישראל הם **הערלים**. ונסביר שהמשמעות שעם ישראל הם **הערלים**, עפ"י דברי **'רש"י'** על הפרי: "יהא אטום ונסתם מליהנות ממנו", כך נוכל לייחס משמעות זו גם על עם ישראל שהם יהיו אטומים ומכוסים מליהנות מן הפרי, ולכן אסור להם לאכול את הפרי שלוש שנים.

וזה למי שמסביר, שאיסור ערלה נובע מחטאו של אדם הראשון, שחטא באכילת עץ הדעת, ולא חיכה, לכן אנו צריכים לתקן את חטאו ולהמתין שלוש שנים. והדבר רמוז **'בויקרא רבה'** (פרשה כ"ה פסקה ב'): "דרש רבי יהודה בן פזי מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שלא יכולת לעמוד על צוויך שעה אחת, והרי בניך ממתניין לערלה ג' שנים. אי"ר הונא כד שמע בר קפרא כך אמר - יפה דרש ר' יהודה בן אחותי הה"ד (ויקרא יט) וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל". ומדוע דווקא שלוש שנים? כנגד שלוש שעות שאומר המדרש, שאם האדם הראשון היה מחכה עוד שלוש שעות עד כניסת השבת, היה מותר לו לאכול מהפרי ולעשות עליו קידוש, למאן דאמר שפרי גפן היה.

"ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו"

ויש לשאול, עבור מה תבוא הברכה בתבואה, עבור זה שישמרו ולא יאכלו שלוש שנים את פירות הערלה, או בגלל המצוה של השנה הרביעית, שהפירות יהיו קודש הילולים לה', ויעלו את הפירות לירושלים?

'רש"י' מסביר בצורה כללית: "**המצוה הזאת שתשמרו** תהיה להוסיף לכם תבואתו, שבשכרה אני מברך לכם פירות הנטיעות. היה ר' עקיבא אומר דברה תורה כנגד יצה"ר, שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מצטער בו חנם, לפיכך נאמר להוסיף לכם תבואתו". אך **'רש"י'** אינו מצייץ, לאיזה חלק במצוה הכוונה, ואולי לשניהם.

ועוד יש לשאול, שבין כך ובין כך, היה צריך לכתוב את הברכה, או אחרי פסוק כ"ג שמדבר על שלוש שנות הערלה, או אחר פסוק כ"ד שמדבר על השנה הרביעית, ומדוע מופיעה הברכה דוקא בפסוק כ"ה לאחר ההיתר לאכול את הפירות בשנה החמישית בצורה רגילה?

הברכה בזכות אכילת הפירות - ונראה לומר, שבזה שהברכה מובאת דווקא בפסוק המדבר על השנה החמישית: "ויבשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו", בא לחדש שהברכה לא תבוא דווקא בגלל אי אכילת פירות הערלה, או בגלל הבאת פירות השנה הרביעית לירושלים, אלא דווקא בגלל אכילת הפירות בשנה החמישית, כי דווקא בזה שאדם אוכל את הפירות שהם יצירת ה' ומודה לו עליהם בברכה, זה מה שיביא את הברכה בפירות.

ועוד יש לומר, שאדם יכול להתברך בדבר, רק לאחר שנהנה ממנו ויודע להכיר בטובו, ולכן ה' לא יברך לאחר שלוש שנות ערלה, בהם אדם לא אכל מהפירות, ואינו יודע להכיר בטובן של הפירות. אמנם בשנה הרביעית האדם כן אוכל את הפירות בקדושה בירושלים, אך נשים לב, שהפסוק כלל לא מזכיר את הדין שהאדם אוכלם בירושלים, אלא נאמר: "ויבשנה הרביעית יהיה קל פריו קדש הילולים ליהנה", משמע שהפירות הם לה'.

אמנם **'רש"י'** מסביר: "יהיה כל פרי קדש - כמעשר שני שכתוב בו (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ וגו' קדש לה'. מה מעשר שני אינו נאכל חוץ לחומת ירושלים (קידושין כד) אלא בפדיון, אף זה כן. ודבר זה הילולים לה' הוא, שנושאו שם לשבח ולהלל לשמים". אך אפשר להסביר, שאין עיקר המצוה של השנה הרביעית שהאדם יאכלם בירושלים, כי אז התורה היתה מציינת זו את ענין האכילה, אלא העיקר שיביאם לה'. אמנם מתעוררת שאלה, מה יעשה בפועל בפירות אלו, אז חז"ל למדו שיאכלם כמו מעשר שני, אך נראה שאין זה העיקר, ולכן גם על זה לא תבוא הברכה מאת ה'. אלא רק בשנה החמישית שבה האדם מצווה לאכול מהפירות, כמו שכתוב: "ויבשנה החמישית תאכלו את פריו", ואז האדם יודע להכיר בטובו של ה' רק אז תבוא הברכה: "להוסיף לכם תבואתו".

ניתן גם להסביר בדרך נוספת, שבשלושת השנים הראשונות האדם מצווה לעשות פעולה הנראית כאילו בשביל ה', לא לאכול מהפירות, שהרי האדם לא נהנה מזה שהוא לא אוכל מהפירות. ובשנה הרביעית שוב נראה שהוא עושה פעולה בשביל ה' שהוא מעלה אותם לירושלים להלל את ה'.

דבר זה בא לידי ביטוי גם בדברי ר' עקיבא המובאים ב**'רש"י'**: "היה רע"א דברה תורה כנגד יצה"ר, שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מצטער בו חנם", משמע שבכל **הארבע שנים** הוא מרגיש צער, ולא רק בשלוש שנות הערלה. וה' לא רוצה שהברכה שלו תראה כפיצוי על בקשות שהוא מבקש מהאדם בשביל ה', ולכן רק לאחר שה' מצווה את האדם לעשות פעולה בשביל האדם עצמו לאכול מהפירות, רק אז הוא נותן את ברכתו, להראות, שהכל נעשה לטובת האדם, ה' מבקש מהאדם ליהנות מהפירות לתועלת האדם, וכתמורה, שוב יברך את הפירות לתועלת האדם, ושום דבר אין ה' עושה לצורך עצמו.

ובוודאי, שדיני ארבעת השנים, לא באו במטרה לגרום סבל לאדם, ויש לדקדק זאת גם בדברי **'רש"י'**: "היה רע"א דברה תורה כנגד יצה"ר שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מצטער בו חנם לפיכך נאמר להוסיף לכם תבואתו". כלומר, אין הכוונה שהפיצוי הוא על הסבל שהיה לאדם בארבעת השנים הראשונות, אלא שבברכה הזו שתבוא בשנה החמישית, האדם יכול להשתק את היצר הרע מטענותיו.

הגיליונות של כל השנה כולה וכן הלימוד של כל השנה כולה מוקדשים לע"נ אחד מחשובי לומדי הכולל תורתך שעשועי ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל שנלב"ע.

אנו שמחים לזכר, שהלימודים חזרו להיות כרגיל בבית הכנסת ברח' מנחת שלמה בקילוב ע"י הוכנת זוס

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש. ביום ה' שיעור בפרשת השבוע

(שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש) לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692.

לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת, נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net